

Liikenne- ja viestintäministeriö
Kirjaamo
kirjaamo@lvm.fi
maija.ronka@lvm.fi
taru.rastas@lvm.fi

Lausuntopyyntö LVM/1996/13/2015

Lausunto luonnoksesta valtioneuvoston periaatepäätökseksi datan hyödyntämisestä liiketoiminnassa - massadatan ja mydatan strategiset linjaukset ja toimet

Lähtökohdat ja yleiset kommentit

Suomen Kuntaliitto pitää hyvänä, että datatalous on nostettu valtioneuvoston periaatepäätöksen ja strategisten linjausten muodossa suurempaan rooliin osana suomalaista osaamisyhteiskuntaa. Kokonaisuutena luonnos on kunnianhimoinen tavoitetilä, mutta muutamien seikkojen osalta täydennykset ovat tarpeen jotta strategia olisi tasapainoisempi ja realistisempi kokonaisuus.

Datatalous on osa laajempaa tietopolitiikan kokonaisuutta, eikä sitä voi tarkastella erillään muusta tietoon liittyvästä säädös- ja toimintakulttuurin muutoksesta. Panostukset koulutus- ja tiedepolitiikkaan peruskoulutuksesta alkaen eivät saa jäädä sivuseikaksi datatalouden vuoksi. On myös tunnistettava, että avoimen datan, massadatan ja mydatan käsittelyyn liittyy tarpeita ja toimintakulttuurin muutoksia erityisesti tietosuojan osalta. Useat kuvatuista linjauksista vaativat merkittäviä taloudellisia panostuksia ja tavoitteiden priorisointia. Muutoksille on syytä varata riittävästi aikaa.

Lisäksi luonnoksen selkeä epäkohta on, että ehdotuksia ei ole lainkaan pohdittu perusoikeuksien näkökulmasta. Valtion tulisi huolehtia siitä, että kehitystyössä perustuslain vaatimukset yhdenvertaisuudesta mm. kielivaatimusten ja esteettömyyden osalta toteutuvat kansalaisen digitaalisessa elämässä ja palveluissa.

Tietosuoja

Linjauksissa on huomioitu tietosuoja koskevat vaatimukset mm. toteamalla että "huomioidaan ja tuetaan yritysten tietosuojaan liittyvää riskienhallintaa." Jos julkinen sektori, mukaan lukien kunnat nähdään datatalouden mahdollistajina massadatan avaajina, täytyy tietosuojaan kiinnittää aivan erityistä huomiota. Mikäli tätä ei tehdä hallitusti, on tämä merkittävä riski paitsi julkiselle hallinnolle myös massadatatista liiketoimintaa tekeville yrityksille.

Tietosuoja-asetuksen täytäntöönpano aiheuttaa merkittäviä kustannuksia julkiselle taloudelle ja yrityksille. On erittäin tärkeää, että Suomi käyttää tehokkaasti hyväkseen tietosuoja-asetuksen suomen kansallisen liikkumavaran asetuksen täytäntöönpanossa. Tietojen vapaa siirrettävyys on datatalouden näkökulmasta tärkeää, mutta myös mydatan ja massadatan käsittelyyn liittyvät tietosuojariskit aiheuttavat kustannuksia julkiselle sektorille. Jatkossa yritysten lisäksi myös julkinen sektori voi saada nykyistä raskaampia sanktioita tietosuojarisikomuksista.

Suomeen tulisi perustaa kokoava ja avoin keskustelufoorumi, jonka piirissä voidaan käydä keskustelua erilaisista tarpeista suhteessa tietosuoja-asetuksen aiheuttamiin velvoitteisiin. Tätä keskustelua tarvitsee käydä niin julkisen hallinnon (kunnat, valtio, alueet) sisällä, kuin yhdessä yritystenkin kanssa mm. datatalouteen liittyen.

Linjauksessa 1.1 todetaan, että "yleishyödyllisten palvelujen saatavuuden osalta tarkastellaan mahdollisuutta velvoittaa yleishyödyllistä tietoa omistavat ja julkista tehtävää hoitavat yritykset jakamaan julkisten tehtävien hoitoon liittyvää ja yleisen edun kannalta hyödyllistä dataa." Velvoite vaikuttaa yritysten kannalta ongelmalliselta. Kenellä olisi valta määritellä, mikä data on linjauksessa mainitun yleisen edun kannalta hyödyllistä ja julkisen tehtävän hoitoon liittyvää dataa. Voiko esim. kaikki kuntaomisteisten yhtiöiden omistama data olla yleishyödyllistä vaikka ne toimisivat kilpailuilla markkinoilla? Tai onko riski, että kolmas taho määrittelee yrityksen omistaman datan yleishyödylliseksi vaikka data on yritykselle kriittistä. Ehdotettu toimintamalli voi aiheuttaa markkinahäiriötä ja rikkoa yritysten oikeusturvaa.

Datatalous on osa tietopolitiikkaa, jota täytyy kehittää kokonaisuutena

Linjauksissa painotetaan talous ja elinkeinoelämän tarpeita. Linjauksessa 1.2 todetaan mm. että "Kansallisen osaamis- ja tutkimuspääoman kasvattamiseksi on koulutusta ja tutkimusta ripeästi kehitettävä ja kohdennettava elinkeinoelämän tarpeisiin." Ehdotus on kannatettava, mutta samalla on varmistettava vahva yleissivistävä peruskoulutus jotta yksilöllä on tarvittaessa mahdollisuus suuntautua uudelleen esimerkiksi työmarkkinatilanteen muuttuessa.

Linjauksessa 1.2 ehdotetaan datatalouden tilastoinnin kehittämistä päätöksentekoa parantavan tietopohjan vahvistamiseksi yhdessä tilastoviranomaisten kanssa. Lisäksi tässä työssä tulisi olla koko julkishallinnon yhteistä valmistelua. Isot rakennemuutokset itsehallintoalueuudistuksesta ja sote-uudistuksesta alkaen vaativat onnistuakseen tietopohjaista johtamista, jota tulisi vahvistaa myös tilastointia kehittämällä.

Linjauksessa 2.1 mainitaan että kehitetään ja mahdollistetaan uusia tiedonkeruumenetelmiä ja poistetaan esteitä esimerkiksi ajoneuvojen avulla kerättävän datan hyödyntämiselle, sensoridatalle sekä esineiden internet -verkkojen kehittymiselle. Siirryttäessä IoT-maailmaan, on varottava mahdollisten uudenlaisten datalukkojen syntymistä ja ennaltaehkäistävä näitä riskejä hyödyntämällä avoimen toiminnan periaatteita, kuten hyödyntämällä avointa dataa silloin kun se on turvallista ja tietosuoja huomioiden mahdollista. Esim. julkisiin tiloihin asennettavien sensorien tai vaikka sisätilamajakoiden ja muiden vastaavien IoT-ratkaisujen tuottama data voisi olla avointa aina sen ollessa mahdollista. Näiden laitteiden ja niiden tuottaman datan omistajuus- ja käyttöoikeuskysymyksiin ja laitteiden käyttöä ja omistajuutta koskevaan sopimusosaamiseen tulee kiinnittää huomiota. Tällaisen datan riskiarviointia tulee tehdä jatkuvasti.

Datatalouden osalta on huomioitava datan säilyttäminen ja siihen liittyen datan seulonta ja käsittely. Datavarastoinnin kustannusten ollessa alhaalla on riski, että dataa ryhdytään säilyttämään määrällisesti paljon, arvioimatta tarkemmin varastoinnin järkevyyttä ja taloudellisuutta pitkällä aikavälillä. Erityisesti pysyvää säilytystä koskien on käytettävä tarkkaa harkintaa tehtäessä muutoksia nykyisiin seulonta- ja säilytyskäytäntöihin. Myös tässä tarvitaan kuntien ja valtion vuoropuhelua vaikuttavuuden takaamiseksi.

SUOMEN KUNTALIITTO

Hanna Tainio
varatoimitusjohtaja

Heikki Lunnas
tietoyhteiskunta-asiain päällikkö